16

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA,

DE

MORUM ET REMEDIORUM NEXU,

QUAM AUSPICE DEO PROPITIO

Et Conſenſu atque Auctoritate Gratioſæ Facultatis Medicæ

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA,

PRÆSIDE

DN. D. MICHAELE ALBERTI,

SACR. MAJ. REG. BORUSS. AULICO ET CONSIST. MAGDEB. CONSILIARIO,

MEDIC. ET PHILOS. NATUR. PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO, ETC.

Domino Patrono, Præceptore ac Promotore ſuo, omni honoris cultu proſequendo,

PRO GRADU DOCTORIS

Summisque in Medicina Honoribus & Privilegiis Doctoralibus legitime impetrandis,

HORIS LOCOQVE CONSVETIS, ANNO MDCCXXVIII. D. JUN.

PUBLICAE AC PLACIDAE ERUDITORUM VENTILATIONI SUBIICIET

RESPONDENS

JOHANNES EHRENFRIEDIUS HOHORSTIUS,

DRESD. MISNICUS.

HALÆ MAGDEB. TYPIS JOH. CHRISTIANI HENDELII, Acad. Typogr.

PROOEMIUM.

SI ſecundum communem ſententiam anima hominis eſſentialiter per totum corpus extenſa eſt, certe haud otioſa, aut ſpeculativa, ſed negotioſa & activa, ad minimum in aptis partibus ſenſitiva exiſtit: Senſatio vero eſt rationalis perceptio diſcrepantis alterationis atque contactus, quo diverſa ſubjecta corpus afficiunt; inde etiam manifeſtum eſt, animam, utpote ſpiritum, agere in corpus, imprimis nerveas hujus fibras: hæc operatio vero ita contingit & ſuccedit, ut ipſa anima de modo operandi non diffuſas & figuratas inſtituat meditationes, reflexiones, cogitationes & deliberationes; Et dum eadem anima principium ſentiens eſt, non pro lubitu, nutu, arbitrio & libera imaginatione modo hunc, modo alium gradum ſenſationis exercet, ita ut propterea infirma ſit oblocutio, quod anima haud Senſus in corpore admini-

ſtret, quia non pro voluntate ſentire, neque ſenſum dolorum in ſenſum ſuavitatis invertere, aut de dolorifico ſenſu jucundas ideas formare poteſt; ejusdem tenoris & dignitatis eſt analoga dubitatio, qua quidam acerrime animæ commercium cum corpore abnegant, quaſi illa pro lubitu variis motuum gradibus diverſa organa corporis afficere haud queat: ac ſi hæc adſertio principium, fundamentum & regula demonſtrationis & indubiæ veritatis eſſet, quod anima pro arbitrio & voluntate corpus movere deberet, ſi vera eſſet ſententia, quod ipſa in corpus agere & cum hoc commercium habere poſſet: hinc per inſtantiam excipere quiſquam poſſet, quod loquela dormientium, actio periculoſa & pernicioſa ſub calore iræ, conſuetudinalis certarum vocum enunciatio, aut membrorum corporis agitatio, riſus ſub ſomno, pravæ cogitationes, deliria &c. non ſint actiones animæ, quia ipſa volente non procedunt: haud itaque adeo frivole & præjudicioſe animæ jus in corpus ſuum denegari poteſt, cum ipſe Benigniſſimus Creator intima communione animam corpori conjunxit, quam copulam nihilominus frivoli quidam & ultra modum ſpeculativi ſapientes refellere, negare aliumque cerebrinum ac imaginarium ordinem & proceſſum motuum obtrudere haud verentur: habet itaque anima non modo diverſam relationem, reſpectum, ordinem & æſtimationem in motibus corpori inferendis, ſed eo ipſo etiam eximiam communionem cum corpore: hinc inter alios *Iſidorus Peluſiota*, Chryſoſtomi diſcipulus *lib. 4.*

epiſt.

epiſt. 124. eloquitur : *Communio ac Societas quædam ineffabilis eſt animæ incorporeæ, cum corpore & vix exprimenda conſenſio atque affectio mutua inter immortalem ſubſtantiam & mortale inſtrumentum :* neque pauci ſunt, qui firma veritate confitentur, corpus animæ inſtrumentum eſſe, unde etiam corporis integritatem & naturalem ſalutem ab anima derivare ſolent, uti *Plato de Republ. Lib.* 3. exprimit : *Mihi quidem non videtur bene affectum corpus vi ſua bonum animum facere, ſed contra bene affectus animus vi ſua, corpus, quoad fieri poteſt, optimum reddere :* neque quidem quemquam a cognitione veritatis deterrere & detinere debet, quod anima ſingulas internas operationes non ſecundum liberam voluntatem perficiat, cum partim per inſomnia varios phantaſiæ luſus, citra præviam arbitrariam deliberationem committat, neque partim abſolutæ veritatis illa eſt enunciatio, quia anima voluntatis facultate, memoria, ingenio &c. prædita eſt, ergo has operationes indiſcriminatim & in omni occupatione & occaſione exercere & applicare debet: Sufficit animam in hac vita naturali ſecundum divinum inſtitutum ampliſſimum & arctiſſimum commercium habere cum ſubjectis materialibus; hinc almus Creator corpus humanum talibus inſtruxit inſtrumentis, in quæ res corporeæ activa alteratione influere & per quæ rerum corporearum præſentiam & qualitates, imo relationes ad corpus humanum anima advertere poteſt : prout itaque dehinc anima tales ſubſtantias materiales æſtimat, ita eadem haſce citius, attentius, operoſius & ſubtilius percipit, vel minus:

nus: Si enim anima in corpore humano ſentiens eſt, ita per certa inſtrumenta obſervat, quæ vel proximius cum humoribus conveniunt, vel remotius corpori ſuperveniunt: hinc eadem anima in corpore percipit, quicquid phyſica actione partes ſenſiles offendit: ſic v. g. ventriculus & inteſtina ſunt partes valde ſenſibiles; ipſæ vero partes non ſentiunt, ſed anima in & cum hiſce partibus ſentit, quicquid animæ in iisdem utile aut inutile, gratum aut adverſum, ſalubre aut funeſtum eſt, nam in affectiones nude phyſico-mechanicas non cadit Senſus: Interea *ad omnia, quæcunque agunt homines, utile eſt corpus*, dixit *Xenophon III. memorabil.* ob id etiam *oportet curam habere corporis, propter harmoniam animæ*, monente *Platone l. c.* nam *Carnes vacuæ mente, ſtatuæ ſunt fori*, ſecundum *Euripidem Electr. v. 387.* & *qui animam a corpore in rebus ſcientificis ſeparat, eſt æs tinniens & ridicula machina*, judicante *Schellhammero in vindiciis Naturæ:* Neque etiam anima cum ſubjectis & objectis tantum crudis & craſſis commercium habet, ſed & cum ſubtilioribus ſpirituoſis: quamobrem Medici, qui Spirituum animalium exiſtentiam defendunt, animæ communionem cum ejusmodi entibus imaginariis & fictitiis concedunt & deprædicant: hoc ſi verum eſſet, eo majori jure atq; firmitate concludere poſſumus, quod anima cum ſubtilioribus materialibus effluviis, undecunq; hæc provenerint, ſive ab elementis, ſive alimentis ac potulentis & culina & cella, ſive medicamentis & officina pharmacevtica conſentiat: & hic poſterior conſenſus & nexus per rationem & obſervationem demonſtrativus eſt, prior vero cum Spiriti-

ritibus animalibus tantum credi debet, aut ex variis falſis ſuppoſitis & paralogismis proponitur ac obtruditur: Inter alios nexus animæ cum rebus corporeis, vitam & ſanitatem concernentibus, magni utique momenti eſt, qui inter ſenſum animæ & alimenta ac medicamenta cedit: etenim tactu aut contactu, in organo guſtus, alimenta anima percipit & dein diverſimode æſtimat: nervi vero qui ad perceptionem inſtrumentaliter requiruntur, non modo in organis ſic dictis ſenſoriis reperiuntur, ſed per univerſum corpus diſtribuuntur, ergo anima interne & externe ſentit, dum in & externæ nervoſæ partes multifariæ contactui & alterationi ſunt ſubjectæ; quamobrem nexus, qui animam inter atque remedia cedit, in foro etiam medico annotandus & ad reales uſus applicandus eſt: hoc thema in genere quadantenus *D. D. Præſes in Præfat. tractat. de medicamentorum modo operandi in corpore vivo* ſub titulo *commercii animæ incorporeæ cum remediis corporeis* & incidenter in *diſp. de Morum & morborum conſenſu* tetigit, hac occaſione & præſenti Inaugurali diſſertatione MORUM ET REMEDIORUM NEXUM ex inſtituto cum Deo proponere & commendare ſuſcepimus. Adjuvet Propitius DEUS ut noſtri conatus proſpere ſuccedant.

§. I.

NErvum tituli præſentis tractationis in primo acceſſu advertentibus & indicantibus, mox *communis* illa *dubitatio* in mentem venit, quid videlicet *commercii* inter *mores* & *humores*, inter *animum* & *corpus*, inter cauſam immaterialem aut *ſpiritualem*

&

& ſubjecta ac inſtrumenta *corporea* & materialia, velut inter alia, *medicamenta* ſunt, intercedere queat: aſt ne hunc lapidem offenſionis *denuo* moveamus, cum *toties* hoc problema reſolutum ſit, mox ſignificabimus, quid *thema* hujus disquiſitionis contineat: Differendum itaque nobis erit de *Conſenſu animæ rationalis*, ſpiritualis, *immaterialis*, præcipue quoad ſuos *mores*, deinde quoad diverſos *affectus patheticos*, nec non quoad *peculiares ſenſitivas* qualitates in *Sympathia*, *Antipathia*, *Idioſyncraſia*, *ſpeciali* quadam *æſtimatione*, aut *averſatione* &c. cum *medicamentis materialibus* aut corporeis, ſive ab *extra* applicatis, ſive *intrinſecus* aſſumptis & adhibitis, aut in bono & *ſalutari* proceſſu, ſucceſſu, effectu & eventu, aut in *ſiniſtro* ſtatu, ubi interdum *quædam* medicamina ob talem conſenſionem *uni proſunt*, *alteri* vero *obſunt*, ut propterea quidam medici anxie in *contrarios* tales effectus inquirant: & dum vulgo in foro medico deſideratur, quo medicamentorum *modus operandi* cognitus eſſe debeat, ita hæc meditatio admodum hanc cognitionem *illuſtrat*, confirmat & adauget: Et hæc conſideratio dum circa *animam*, utpote *Spiritum* verſatur, ita non *craſſis*, palpabilibus, crudis & viſibilibus reſpectibus obnoxia eſt, dum Spiritualia etiam ſpiritualiter dijudicari debent: neque tamen propterea cauſarum *phyſicarum*, *mechanicarum*, *chymicarum*, *anatomicarum* &c. valorem, uſum & utilitatem in Medicina *rationali* contemnimus aut rejicimus, ſiquidem ſub hoc conſenſu *animæ* cum *remediis* prædictæ tamen cauſæ in *juſto ordine*, *ſubordinatione* videlicet & *rationali* nexu commode & congrue applicari poſſunt: Neque porro in præſenti tractatione *mores* ab *animo* & *anima* ſeparamus, ſed illos tanquam *ſpecialem* qualitatem & habitum *effectivum* animæ advertimus, qui proxime in certas *alias* operationes mentis tendunt abeuntque quibus, quædam ſubjecta aut *æſtimationis* aut *averſationis* affectu, vel *intellectualiter*

liter & theoretice, vel *voluntarie* & practice tractantur & nunc ad *vere* aut *apparenter* bonum, nunc ad malum ſcopum diriguntur: Hanc *generalem* conſiderationem morum in præſenti deductione præmittimus, inſuperque indicamus, quod *plurimas* harum qualitatum anima in œconomia *vitæ naturalis* exercere ſoleat: interim in *vitali* proceſſu anima hominis haud in tantos *abominabiles* ruit exceſſus, ut proprie, *directe* & *voluntarie* corporis ſui *perniciem* ac interitum proſequatur, uti in negotiis *eminenter*, aut nude *moralibus* aliquoties deperditi homines *deliberato* ſtudio *mortem* aut damnum ſibi accerſunt, quod inde *ex parte* pendere ſolet, dum in officina *vitalium* functionum anima rationalis pro *libero* nutu & arbitrio *voluntario* operari haud poteſt, ſed *aliam* operandi normam & *œconomiam* obſervare ſolet, dum viciſſim in *nude moralibus* negotiis *liberum* homini a DEO conceſſum eſt arbitrium, quod propterea varii in tam enormi *errore* peſſime exercere ſolent, quam ob rem eadem anima in *vitali* officio, aut operibus vitam naturalem concernentibus, ſub *ſpecie ſalutaris* reſpectus & deſtinationis, multiplices *male* etiam *decurrentes* errores, committere ſolet: *Remedia* quod concernit, quorum in hoc themate nuda *notione nominali* aut prima, mentio injicitur, tunc illa non hujus fori primario ſunt *moralia*, qualium in *Therapia morali & imaginaria*, nec non *in diſp. de Phantaſiæ uſu, luſu & abuſu in medicina* mentionem fecit *D. D. Præſes*, quæ per ſe & ſua natura utplurimum *proximum* & evidentem *nexum* habent cum *anima*; ſed potius ſermo hoc loco nobis eſt, de *medicamentis materialibus*, de quibus in genere & brevi ac rotunda aſſertione declaramus, quod & *corpus* & *per* corpus *animam* afficiant, adeoque *cum hac nexum* ſonticum ac frequentem, ſæpe eminentem & conſideratu dignum, aliquando plane evidentem ſervent.

§. II.

Morum *nexus* cum corpore humano & œconomia vitali *multiplex* eſt, cujus propterea prudens medicus æque *ſedulam* attentionem & recordationem inire debet, ac reliquarum cauſarum: hinc ipſi ſtrenui ac *rigoroſi* Zelotes mechanici, quando aliquo tempore *tractabiliores* ſunt, hujus etiam nexus *non omnimode* obliviſcuntur; dum vero præſenti themate nexus *morum* & *remediorum* reminiſcimur, placet adhuc *generali* quadam annotatione & repetitione *multiplicis* illius nexus morum cum corpore mentionem injicere: Magni itaque momenti nexus eſt *morum* cum *motu ſanguinis* tam *univerſali*, quam *particulari:* illum quod attinet, eximium ſpecimen obtingit in diſquiſitione *Temperamentorum:* hinc *Galenus in Lib. quod mores animi ſequantur temperamentum corporis* ſuo jam tempore hunc nexum inculcavit & *Illuſtr. D. D. Stahlius in Phyſiologia* ſua & *diſput. de Temperamentis*, ſeorſim vero in *diſſert. de fundamento moralitatis in ſanguine*, de *Temperamenti mutatione*, de *malo hypochondriaco hyſterico* & paſſim alibi, nec non *Dn. D. Præſes* in doctrina de *Temperamentis* & multis aliis locis & occaſionibus, eundem nexum ſatis diſſerte & ſolide demonſtrarunt & confirmarunt: *particularis* nexus *morum* cum *motu ſanguinis* occurrens ferme *quotidianus* eſt, hinc *qualis animus, talis vita, talis ſanitas, talis motus ſanguinis:* ſi mores ſunt *moderati*, placidi, compoſiti, tranquilli, regulares, tunc *ſimilibus* qualitatibus præditus eſt *progreſſus* ſanguinis & vice verſa: & quid mores *valeant* in afficiendis, offendendis, corrigendis, promovendis, facilitandis *ſe* & *excretoriis* functionibus, nec non *nutritionis* ſucceſſibus, quotidiana docet obſervatio: propterea homines in reliquis communibus ſuis actionibus, flexiles, tractabiles, *morigeri*, expediti, prompti, proni, liberi, ſimiles prædictarum functionum progreſſus experiuntur, ſiquidem alii, quorum

mores

mores ſunt *moroſi*, tenaces, refractarii, intemperati, confuſi, inconſtantes &c. pariles ſubeunt illarum functionum ſucceſſus: ita utplurimum evenit, ut homines, qui ſub *alimentorum* ingeſtione multis *ſerioſis* & operoſis *mentalibus* & *moralibus* actionibus occupati ſunt, aut qui mox *poſt* ciborum aſſumptionem ad *arduas* & *laborioſas morales* penſitationes revertuntur, aut qui cum *faſtidio* & invidia victum capiunt, non modo *difficulter concoquant*, ſed & *ægre egerant* & raro ad firmitatem & *pingueſcentiam* corporis perveniant; qualia exempla in *communi* hominum vita *numeroſiſſima* occurrunt: eminens inſuper nexus morum cum corpore occurrit in *hæreditaria diſpoſitione* in foro medico annotanda, quando certi *morbi* in *parentibus* ex ſpecialibus moribus, animi præcipitantis, inconſtantis, impatientis, vehementis, moroſi, refractarii, pertinacis, vel in defectus vel in exceſſus proni &c. orti, transferuntur & *propagantur* in *infantes*, in quibus *iidem mores*, iidemque *morbi præmatura* invaſione obſervantur, in quibus morbis durum & rude erit judicium, ſi ad *materialis* contagii aut *ſpecifici* morboſi ſeminii communicationem provocare quisquam vellet, dum *prima* talium morborum origo a *moribus* parentum perverſis pendet: proinde nexus talis *morum* cum *corpore* in illa obſervatione contingit, quando quisquam cibum, aut *eſculentum* quoddam ſubjectum, aut *medicamentum*, quale *antea* cum *euphoria* & tranquillo animo ingeſſit, *poſthac* ſumma cum *averſione* & nauſea, aut moroſa *repugnantia* & *abſtinentia* aſſumſit & in futurum poſt *novam* hujusmodi ſubjecti *ingeſtionem* eximias *cardialgias*, dolores, morſus, inflationes, torſiones ventriculi & inteſtinorum, palpitationem cordis, ſudorem frigidum anxium, capitis dolores, vertiginoſas perturbationes, conatus vomendi &c. experitur, quæ afflictiones non maturius *cedunt*, quam ſi tale ſubjectum iterum per *vomitum*, aut *alvi fluxum* expulſum

 fue-

fuerit: Similis *conſenſus* obtingit in *Idioſyncraſia*, nec non quando homines quidam ex *moroſa* reluctantia cibum aut potum quendam ingerere *renuunt*, unde varias corporis paſſiones ſubeunt, licet cœteroquin cibus aut potus ille huic ſubjecto nocivus *haud* fuerit: Simile quid contingit, quando tenaces & avari *melancholici* cum ſumma *moroſitate* & averſione pro avertenda ignominia res *cibarias* ſuis opibus aut pecunia comparare debent, quas ipſi ſummo cum *tœdio* conſumere adjuvant, interea cum magna mæſtitia *expenſarum* reminiſcuntur, inſuperque meditantur, quod haſce ſuas opes hoſpites *peregrini* conſumant, velut in nuptiis & conviviis inſtitutis, tunc ab ingeſtione talium ciborum magnas & multas patiuntur afflictiones morbidas, hinc per obtrectationem quandam de talibus ſordidis avaris dici ſolet, es kneipe ſie nicht leichter etwas in Leib, als was ſie vor ihr eigenen Geld bezahlt, genieſſen: *alius nexus* morum cum corpore obſervatur in *morbis* multiplicibus, quem peculiari diſſertatione expoſuit *D. D. Præſes* ſub titulo *de Morum & Morborum conſenſu:* hinc *ſpeciales* quidam morbi, de *individualibus* hominum moribus exacte ratione proceſſus & *decurſus* participant: quid quod attento obſervatori & a fœdis præjudiciis libero animo incognitum eſſe haud poteſt, quod *mores* nonnullorum hominum cum *morientibus* conſentiant: hinc ſæpe melancholici pro *duro* ſuo *animo*, *duram* ſic dictam, ſubeunt *mortem*, Sie haben ein hart Leben und ſterben eines harten Todes: *Cholerici* juxta *præcipitem* & *impetuoſam* ſuam indolem talem etiam vitæ finem experiuntur, Sie ſterben eines ſchnellen und hefftigen Todtes: *phlegmatici* pro *torpido* & ignavo ſuo animo *lento* gradu & ſomnolenta velut extinguuntur morte: ſterben langſam und ſchlafend in ſopore & ſtertore: *Sanguinei* ad *mutabilem* ſuum animum, facile e *minus* periculoſo morbi ſtatu in *ſumme pernicioſum* illius gradum delabuntur, quales

les plures annotationes in *ſpeciali* doctrinæ de Temperamentis explicatione occurrunt: ſuffecerit interea hoc loco brevibus *multiplicem* nexum morum cum corpore demonſtraſſe, hancque obſervationem ulteriori disquiſitioni & meditationi commendaſſe.

§. III.

Aſt ne præſens tractatio in foro *medico* ſterilis, uſu *reali* deſtituta & prout mancipia legum mechanicarumogganniunt atque ſtrepunt, *ſpeculativa* & metaphyſica eſſe exiſtimetur, placet nunc aliquot momentis illius veram & ſinceram utilitatem in medicina demonſtrare: quam ob rem hæc animadverſio 1) evincere adjuvat *animæ* commercium cum *corpore* in negotio *vitam* ac *ſanitatem* naturalem concernente, ne frivole judicetur, quod proceſſus *motuum vitalium* in *naturali* & *præternaturali* ſtatu, tantum per cauſas *corporeas* vires *materiarum* & qualitates nude & *abſolute phyſicas* adminiſtretur atque dirigatur, inſuperque *anima immaterialis* aut *otioſa* ſpectatrix, aut *obſcura* moderatrix, aut *pernicioſa* & *inimica* motuum turbatrix atque *cauſa confuſionum*, aut cœca fortuita, ſtupida & infrequens *medicatrix* ſtatuatur, quæ trivialis illorum eſt opinio, qui non niſi *avtomata* corpus humanum eſſe ſibi perſuadent, adeoque *contra* omnem *naturalem* ſenſum animæ jus in ſubditum ſuum corpus abnegare & deſtruere contendunt: 2) *præſens* meditatio *illuſtrat* doctrinam de *modo operandi medicamentorum*, quam illi, qui *rigoroſe* legibus *mechanicis* vinculati ſunt, pro *eſſentiali* requiſito *veræ* & proficuæ Medicinæ reputant: etenim interdum *debiles* remediorum vires, firmior ac *potentior animæ* activitas erigit & ad *ſalutarem* ſcopum dirigit, unde conſideratu digna illa obſervatio in foro medico inclaruit, quod firma *fiducia ægrotantium* in medicum & medicamenta *dimidiam* curæ partem perficiat: uti viciſſim *averſatio* ægri a medico & *remediis* obvia, *opti-*

morum cœteroquin remediorum *ſalutarem* effectum deſtruit & *invertit:* 3) hæc tractatio ex firmo & *rationali* fundamento inſtruit *ſollicitum* & *attentum* medicum, quomodo in *ſpeciali* therapia pro *differentia* morum, quos antea ex *generali* temperamenti, ætatis & ſexus, deinde etiam ex *ſpeciali* educationis, diætæ, vitæ generis, nationis, familiæ, conſuetudinis, hæreditariæ diſpoſitionis &c. ratione & conditione perſpectos ſibi reddere debet, remedia *congrua* ſeligere & ordinare debeat: 4) & quoniam multum *levaminis* in *præſervandis* & *curandis* morbis ab animo compoſito, continenti & *moderato* provenit, ita ex *præſenti* conſideratione prudens artifex talem inveniet *juſtam* remediorum *idoneorum* relationem, quæ eandem *tranquillam* animi qualitatem *promovere* poteſt: 5) ex eadem disquiſitione prudens medicus comprehendit illam *rationalem methodum*, qua interdum non modo *materialium* remediorum *ſalubres* vires ad ſperatum effectum adjuvare, ſed & nonnunquam *ſine corporeis* inſtrumentis *medicamentoſis* ad ſalutarem ſcopum pervenire queat: 6) in *diſcretione cauſarum morbificarum* aut morbos ſuſtentantium præſens tractatio multum lucis affert, unde videlicet eluceſcit, qui *effectus*, quæ alterationes & qui influxus in *morbis* aut *animo*, aut *corpori*, aut cauſis *extraneis* ſive *phyſicis* ſive *pnevmaticis* adſcribi debeant: 7) hæc penſitatio nobilitat etiam ingenuum medicum celebri illa notitia, qua *vires* atque limites *corporis* & cauſarum *mere phyſicarum*, deinde etiam *animæ* & inde fluentium operationum recte intelligat & prudenter applicet: 8) præſervat porro hæc animadverſio quælibet medicorum ingenia, ne facile in *intricatis* caſibus decidendis *ultra ſphæram* aut *animæ* aut *corporis* exorbitent & præcipiti judicio *ſupra naturales* vires accuſent, adeoque firmiori judicio *ordinarias* & *extraordinarias* animæ corporisve vires, quin tandem ſic dictas *extra* aut *ſupra naturales* influxus & poteſta-

teſtates agnoſcant, concilient & confirment: 9) qualificat pariter hæc disquiſitio ingenuum medicum, quo pro differentia *eſſentialium* hominis partium, *uni cuique harum* ſatisfaciat, neque *pertinaciter* probatis ſuis remediis rem abſolvere contendat, quando *animus* qualicunque aut ſimplicius *morali* aut ſenſibilius & impetuoſius *pathetico* affectu reſiſtit: 10) *conjungit* etiam hæc tractatio artem *medicam* cum celebri *Morum* doctrina, ne quisquam opinetur, quod Medicina tantum ſub *dominio Phyſices*, tam dogmaticæ quam practicæ fluctuet & anhelet, neve etiam medici videantur eſſe tantum *ſervi corporis*, ſed quo *morum* pariter *prudentem* habeant rationem, ſiquidem hæc *conciliatio* morum cum corporis œconomia in *omnibus hominibus* & *omni* etiam *die* inſtitui poteſt & debet, ut propterea illorum, qui *ventri* tantum ſerviunt i. e. qui *corporum viribus omnem* tribuunt fidem atque locum, judicium & *odium* contra *animam* huiusque *jus in corpus* magis commiſeratione & ſubriſione, quam ulla refutatione dignum exiſtat: 11) hæc tractatio *in genere* confirmat dogma, quod *ſpiritus immaterialis* cum ſubjecto *materiali* communionem habere queat: etenim quis ſana mente præditus, dicat & adſerat, nares & gulam *formaliter* olfacere, ſapere, aut aurem audire, oculum videre, ut non rudi etiam ſenſu comprehendat *animam rationalem* effluvia odorabilium ſubjectorum, contactum ſapidorum, motum undulatorium aëris, fibrativum motum in aëre, luminoſum &c. *mediantibus aptis* organis corporeis percipere, adeoque *verum ſenſum in anima* non in *corpore* eſſe: qualis perceptio & ſecundum hanc, *motuum* applicatio & directio pariter *intrinſecus* contingit, quando *remedia* operantur in *corpus*, hanc operationem *percipit anima* & *ſecundum* illam hæc *rationalis* anima *reliquos* ſuos *motus* inſtruit & modificat: de qua meditatione conferantur *Dn. D. Præſidis tract. de modo medicamentorum operandi in corpore vivo*,

nec

nec non *diſp. de ſenſu vitali*, ut & *de Senſuum internorum uſu in œconomia vitali.* 12) Denique hæc annotatio ipſum juſtum remediorum *ſelectum* atque *diſcrimen* indicat, ne indiſcriminatim *abſolutæ* quædam vires pro morbis tollendis *medicaminibus* adſcribantur, dum remediorum *relationes* non modo ad *cauſas* morbi *materiales*, ſed & *ad ſenſum* morbo oppreſſi ſubjecti ſe extendunt: ex quibus omnibus, brevi delineatione allegatis, jam facile patet, quod præſentis thematis ventilatio neque *ſuperficiaria*, neque *ſpeculativa*, neque tranſitoria, ſed *apprime practica* & multis *ſalutaribus* uſibus idonea & proficua exiſtat.

§. IV.

Poſteaquam generali præparatione ad hujus thematis commendationem viam atque acceſſum paravimus, ita nunc ad *ſpecialem* hujus obſervationis explicationem procedimus & hoc ordine pro *differentia* variorum *reſpectuum* & diverſarum *cauſarum nexum Morum & remediorum* in veritate *facti* demonſtrare volumus: Singularis, notatuque dignus itaque talis nexus occurrit in differenti hominum *Ætate*, dum *infantilis* ætas valde *ſenſibilis*, tenera, ſed inſuper admodum *immorigera* & impatiens, cum remediis facile *alterari* & affici poteſt; ubi communiter illi, qui nil niſi anatomico-phyſico-mechanicas rationes proferunt, ad *debile* & ſubtile genus *nervoſum* provocant, quaſi vero in homine *tenerioris* texturæ & ſtructuræ corporis non firmitas atque *robur* naturæ *comparativa* adeſſe poſſit & ſæpe etiam *ſoleat*, ubi ſacra illa anchora & refugium commune magno & evidenti corruit exemplo: hinc *ſenſibilitas* in *animo* & moribus *ſimilem* communionem habet cum *corpore* cœteroquin *firmo*, quadrato, valido & ubi genus nervoſum *ulnis* menſurari poteſt: porro in hac ætate *vi* quadam obtruſa & *ingeſta remedia*, quæ antea cum obſtinata *reſiſtentia* & multo clamore,

more, ſtrepitu & ejulatu aſſumpta fuerant, brevi poſt cardialgias, vomitus, ſudores anxios, convulſiones &c. cauſantur, quæ ſi cum *placida* continentia excepta fuerint, *ſalutarem* præſtitiſſent effectum: hinc prudentiores medici, infantes ad remediorum ingeſtionem *nullo* modo *cogunt*, memores aut metuentes, quod facile ſub tali *rigoroſa coactione* & animi angore & averſione convulſiones concurrere ſoleant: ubi quidem primario culpa & *cauſa* in *immorigero* hæret animo, attamen ſub tali ſcena *nexus animi* moroſi cum *remedio* obtruſo minime evileſcit: imo *tanta* ſæpe in tenellulis obſervatur medicamentorum *averſatio*, ut uno ferme temporis momento deglutitum remedium denuo *revomatur:* Ita viciſſim in *Senibus conſenſus* morum & remediorum aliquoties annotatur: ſicut enim ætas *ſenilis* utplurimum *pertinax* & in *diffidentiam* prona eſt, ita ſi ſub *tali* animi qualitate medicamenta aſſumuntur, tunc *non ita facile* exoptatam opem afferunt, hinc neceſſe eſt, ut vel ſedulo *continuentur*, vel ut in ſubjectis ægrotantibus *confidentia* concilietur ſub qua oblata medicamina *promptius* meliusve operantur, cum viciſſim *ſenum moroſitas* remediorum operationi multum reſiſtit: Præterea *provectioris* ætatis homines, *firmiori* & *conſtantiori* morum qualitate præditi, remediorum propinatorum *certiorem*, citiorem & *meliorem* operationem experiuntur & quidem pro circumſtantia reliquarum cauſarum *individualium* concurrentium: prout enim ejusmodi hominum animus magis *vigoroſus* eſt, ita etiam ex parte *propter illum* remedia *efficacius* operantur, ubi tamen *aliæ* concurrentes cauſæ *non penitus* excludendæ, hæc tamen etiam viciſſim non *negligenda* eſt, quemadmodum illi qui tantum ſub jugo Anatomes, phyſices & mechanices ſudant, nil rectum eſſe putant, niſi quod ipſorum judicio & arbitrio convenit, qui propterea rugoſa fronte & moroſa gravitate cau-

ſas *morales* omnimode reſpuunt & corpus pro trunco & *avtomato* æſtimantes nil niſi cauſas *materiales* admittunt & declamant, aut raro vel obſcure ad hunc nexum animæ cum corpore provocant: Utut enim ad perferenda quædam medicamenta *vires ſufficientes* requirantur, tamen præter haſce etiam *animus idoneus* neceſſarius eſt, cujus qualitas *medicamentorum* vires *invertens*, aut *promovens* omnibus a crudis præjudiciis alienis cognita eſſe poteſt & debet: exinde etiam ex parte quoad *medicam* morborum explicationem derivari & demonſtrari poteſt, cur *adultior* ætas *graviores* morbos facilius & *firmius* ſuperet, dum viciſſim *tenellula* ætas ob flexilem & *ſenſibilem* animi conditionem, frequentius ſub morbis *arduis* ſuccumbit: Hinc etiam palam eſt, quod infantes animo *immorigero*, perverſo & turbulento præditi non modo *citius* moriantur, ſed & per *remedia*, cœteroquin *congrua*, ægrius erigi & reſtitui queant.

§. V.

Deinde notorius *morum* nexus cum *remediis* inclareſcit pro diverſitate *morum* in *individuis*, hinc contingit ut homines remedia *averſantes*, *utilia* medicamina vilipendentes, *viliora* vero magnifacientes, medicamenta, cum eximio *deſiderio* & ſpe aſſumentes, propter haſce *morales* qualitates, *diſcretos* etiam effectus medicaminum experiantur; quod paucis hoc loco exponere placet: dantur itaque homines, qui ſummo affectu *indiſcretim* omnia remedia *averſantur*, qui quando *ſimpliciſſima* maximeque *innocentia* aliquando medicamina ingerunt, *pernicioſos* inde effectus, videlicet ſummas anguſtias, vomitus, repentinas virium proſtrationes, aut ſpaſmos, convulſiones, oppreſſiones pectoris, cordis palpitationes, tremores cordis & membrorum, ſudores anxios, horridam obrigeſcentiam extremorum &c. ſicuti *Riedlinus Lin. Med. An. I. Menſ. Decembr. obſ. 2. p. 414.* talem caſum recenſet, ubi

qui-

quidam, medicamenta antea ſummopere *abhorrens*, in ſanitatem cujusdam virginis ocul. 69 modica ingeſſit, inde vero ferme in vitæ periculum incidit: ita porro tales *abſtemii* vel ex ſolo *auditu* & nuda *relatione* de talibus remediis, tales in ſuo corpore experiuntur effectus, quales alias ab *ingeſtis* ejusmodi medicamentis provenire ſolent, quales caſus propoſuit & recenſuit *D. D. Præſes in diſp. de phantaſiæ uſu, luſu & abuſu in medicina:* & quid *anxia* & *nauſeabunda* imaginatio de talibus remediis ad excitandos diverſos & perverſos effectus valeat, ferme omnibus attentis medicis cognitum eſt: quamobrem quædam remedia ex hoc titulo obſervationis *aperiunt* & evacuant, ventriculum invertunt, alvum movent, quæ ſunt *adſtringentia* aut alterius *contrariæ* virtutis: in qualibus phænomenis difficillimum, ſi non ridiculum & comicum eſſet, cauſam in *nude phyſicis* & mechanicis qualitatibus indagare & allegare velle: Ita viciſſim quidam homines adeo *anxie* medicamenta *appetunt* & deſiderant, ut *omnem* ſpem & fidem in quælibet medicamina ponant, ſicut nonnullorum ſubjectorum mos in foro medico jam cognitus eſt, quæ in *leviſſima* etiam corporis alteratione mox *medici præſentiam* & remediorum *promiſcuam* ordinationem anhelant: ardent itaque tales homines ſua fiducia ruuntque in medicamenta & ab iisdem omnem atque *indubiam* opem ſperant; hinc multi etiam a tali *fervido* deſiderio aliquoties ſperatam opem impetrant, quale exemplum *Riedlinus l. c. An. 3. Novembr. obſ. 14 p. 776* allegat: quamobrem ad *bonam* de morbis *prognoſin* interdum ferendam illa etiam pertinet circumſtantia, quando ægrotantes cum continenti aut *appetente* affectu remedia aſſumſerunt, ut propterea in tali caſu *plus* hominum *natura* operetur, quam oblata *pharmaca* efficiant: inde etiam porro eſt, cur medici, qui *ægrorum* bonam ſibi conciliarunt *confidentiam*, cum *vilioribus* remediis *plus* acquirant & efficiant, quam alii cum *præſtan-*

C 2 *tiori-*

tioribus & melioribus vix operari & obtinere poſſunt: Similis caſus obtingit, quando quidam ægri nimis *credulo*, *ſuperſtitioſo* & *imaginario* animo de nonnullis *vilioribus* & inertioribus remediis, *pompoſis* tamen titulis ſuperbientibus non modo *alte* ſentiunt, ſed & magna ſperant, ſibique perſuadent, quod eadem remedia *indubie* tales effectus præſtare debeant, quibus encomiis eadem luxuriant: tale ſpecimen occurrit, quando de *Margaritis*, aliisque lapidibus *pretioſis*, nec non de *Auro* & *Argento* in foro medico creduli homines tam *eximias* virtutes expectant, talesque pretioſos *effectus* experiri credunt, quales tamen in *aliis* hominibus, qui de ejusmodi ſubjectis *indifferenter* ſentiunt, *haud* occurrunt; hinc interdum nonnulli Perlarum loco, *aliud terreum* abſorbens commune ordinant ſubjectum, quod ſecundum ægri *firmiorem* impreſſionem & majorem ſpem, *plus* nunc operatur, ac *communi* ſua virtute alioquin efficax eſſe ſolet; ob id jam vulgus advertit, quod *vilioris* remedii inopinatum *celebrem* effectum *opinio*, *credulitas*, imaginatio promoverit; Viciſſim evenit, ut *alii* ægrotantes, oblata remedia *ſpernentes* & pro *inutilibus* firma perſuaſione reputantes, iisdem ſi non *contrarios*, tamen *nullos* exoptatos & ſalutares effectus experiantur, ubi *diffidens*, abjectus, alienus, moroſus & refractarius animus *ſalutarem* remedii oblati operationem *haud ſuffulcit*, ut propterea *nulli* ſalubres inde proveniant effectus: in quibus caſibus, in Praxi medica valde frequentibus, facile elucefcit, quantam *communionem* habeant *mores* cum *remediis*.

§. VI.

Obſervatur porro nexus morum cum remediis pro diverſitate *educationis* in certis ſubjectis adhibitæ, quamobrem interdum contingit, ut a *teneris* quidam homines *obdurentur*, quibus propterea *minus ſelectus* & diſcretus *victus* atque *potus* & *promiſcuum regimen* adhibetur, quibus etiam

etiam ſub *vacillante* ſanitate aut nihil, aut parum, aut ſimplex domeſticum adhibetur remedium, qui propterea non modo *firma* gaudent ſanitate, ſed & ſub *adverſa* valetudine *facile* convaleſcunt, talibus hominibus eapropter accidit, ut alia *ſpecioſa*, aut *multa* medicamina, nec non *ſollicita* & provida aut rigoroſa regimina *ægerrime* perferant, indeque *graviora* morbi *accrementa* experiantur, dum ordinata medicamina plane *contrarios* exſerunt effectus; quare tales ægri potius *abſtinentia*, *patientia*, quiete & tolerantia morboſos decurſus ſuſtinent & ſæpe ad firmam revertuntur ſanitatem: quid quod aliquando contingit, ut talia ſubjecta, in ejusmodi educatione enutrita & ſuſtentata, ne quidem in corpore *externo* communia & *mitiora* remedia perferre queant, a quorum applicatione mox ardores, rubores, pruritus, congeſtiones, inflammatorias comminationes, ſpaſticas tenſiones, ſerpiginoſarum puſtularum efflorescentias, inflationes, indurationes &c. experiuntur: & tales *duriores* & robuſtiores naturæ ab uſu *vulgatorum* remediorum plus offenduntur, quæ potius reſpuunt, dum *ſuis* viribus atque methodis innixæ, morbis *ſubjugandis* & removendis *magis* præſtant, quam per *inſueta* medicamina; unde in ejusmodi perſonis *plus ſæpe natura* (quomodocunque etiam hanc acerrimis & extreme moroſis probris increpant mechanici) quam medicamentum operatur; quo valet quod *Thonerus Lib. 1. obſ. 19. p. 35.* elocutus eſt: *ſæpius contingit, ut medici in declinatione morborum (ubi natura victrix) hoc vel illud medium applicent & ægri convaleſcant, ſibi arrogare ſoliti ſalutis cauſam temere:* & *obſ. 20. p. 36.* dicit: *fortaſſis ægri illi æque fuiſſent reſtituti, ſi non applicita*, vid. aliqua remediorum ſpecimina: Quodſi porro nonnullis ſubjectis a teneris *ſumma medicamentorum* & aliorum ſubjectorum, quæ de *medicamentoſo* tantum titulo participant, *averſio* imprimatur, tunc eadem non modo cum *extremo angore*

re & faſtidio *congrua* cœteroquin remedia aſſumunt, ſed *ægerrime* illa perferunt, quin potius maximo conatu *excretorio* eadem proſequuntur, *meliusque* dein ſe gerunt, quando tale medicamen iterum *rejectum* fuit: tanta nonnullorum hominum a teneris conſtat animi *mollities*, ſecundam quam extreme *adverſam* ideam de remediis concipiunt & formant, inſuperque *nomen*, *odorem*, *ſaporem*, *colorem*, *formulam* & *quantitatem* remedii ſummopere averſantur: Quando viciſſim quidam homines *indulgenter* & *delicate* atque *nimis ſollicite* & *ſcrupuloſe* educantur, tunc in iisdem *ſingularis* nexus morum cum remediis occurrit; etenim quando talibus ſubjectis non modo *a primis* nativitatis terminis *varia* & *multa* medicamenta ingurgitantur, ita eadem non modo frequentius *adverſa* conflictantur valetudine, ſed non niſi *conſtanti* medicamentorum uſu erigi & *conſervari* poſſunt; hinc *diætetica* adminicula in *talibus* hominibus *parum* ſperatum effectum impetrant, quoniam in iisdem deſiderium & confidentia circa *artificialia* talia verſatur auxilia: unde illorum pertinax opinio & *credulitas* innotuit, qua *indies* aut *frequentius* remediis uti debent, ſi *aliquali* ſanitatis gradu frui cupiunt: neque alios, quibus cum ejusmodi perſonis commercium intercedit, latet, quod plurimum *imaginationi*, *conſuetudini* & indulgenti educationi tribuendum ſit: ob id etiam tales homines ſibi *perſuadent*, ſe *infirmos* eſſe, ſi aliquando uſum remediorum intermiſerunt, firmiores viciſſim & vegetiores ſe exiſtere opinantur, quando medicamenta ingeſſerunt: ob id porro in talibus ocellis *plurimæ* ad vitalem œconomiam pertinentes *evacuationes* monitorio *pharmacevtico* indigent, unde oblatum remedium levioris & lenioris virtutis facile juxta perſuaſionem ſubjecti *ſtrenuum* retentarum excretionum *ſucceſſum* cauſatur: ex quibus exemplis, bene conciliatis, facile conſenſus morum cum medicamentis innoteſcit: quo adhuc illam obſerva-

ſervationem addimus, quod *ſub educatione* nonnulli homines *peculiaribus* remediorum *ſpeciebus* atque *formulis* adſueſiant, quæ ſi in futurum non offeruntur, ſed *alia* remedia, etiam præſtantiora & meliora ordinantur, exoptatus effectus *haud* conſequitur, quoniam per educationem tales homines ſingularibus & particularibus medicaminibus addicti & adſueti ſunt.

§. VII.

Multum etiam ad hunc *nexum*, qui *mores* inter & *remedia* cedit, demonſtrandum, contribuit reſpectus & conciliatio *Hæreditariæ Diſpoſitionis*: hæc varias ad præſentem tractationem ſpectantes prodit obſervationes, dum utplurimum a *parentibus*, qui frequentius *medicamentis* utuntur, infantes valde *debiles* & *valetudinarii* generantur, quibus etiam per nativitatem *implantatus* eſt *appetitus* remediorum, unde & illi aliquoties remedia non modo *placidis* moribus ingerunt, dum contra *alii* infantes eximiam *abhorreſcentiam* a remediis experiuntur, ſed & medicamenta *bene perferunt* & *ſalutares* effectus ab iisdem obtinent: quidquod interdum conſpicitur, quomodo tenelluli tales infantes *avidis* faucibus medicamenta ingerant, adeoque *connatum* hunc appetitum manifeſte demonſtrent: quemadmodum autem *in genere* negotium *hæreditariæ* communicationis *principalius* non a cauſa *materiali*, ſed immateriali & *ſpirituali*, videlicet *anima rationali* provenit, hæc vero in parentibus *ſpeciali* illa *morali* qualitate *nimii* appetitus & confidentiæ in *remedia* prædita fuit, hinc in natales *idem* propagatus *appetitus* ab anima rationali dependet, inſuper conſenſum morum cum remediis comprobat: Quidquod ſubinde ex frequenti *ſalutari* aſſumptorum remediorum effectu ex parte liquet convenientia inter animum & remedium, dum viciſſim facile a tenellulis infantibus remedia *evomuntur*, ſi cum aliquali *averſione* ingeſta fuerant; neque

æque

æque *frequentior* remediorum ingeſtio talibus, ſicuti aliis obtingit, infantibus *moleſtiam* creat, quia facultas *tolerandi* remedia & converſandi cum iisdem, illis infantibus implantata eſt, quid quod citius *infirmiores* tales redduntur infantes, ſi vel *nulla*, vel valde *pauca* illis adhibentur medicamenta; quamvis ex hac ratione cœteroquin quidem ejusmodi infantibus juxta *naturalem* judicandi & concludendi nexum & modum adeo *longa* vita & *diuturna* ſanitas promitti *haud* queat: Seorſim vero per *hæreditatem* propagatur in infantes *illa* facultas, qua iterum *certas* remediorum *ſpecies* & *formulas avide* appetunt & *firmiter* perferunt, ut facile attenti homines *originem inſoliti* hujus appetitus invenire & indicare poſſint; quemadmodum matres *lactantes*, quæ *multo* remediorum uſui addictæ ſunt, cum lacte *medicamentoſo hunc* appetitum ad *remedia* in tenellulis talibus infantibus conſervare & confirmare ſolent: quam ob rem ſub prædictis circumſtantiis tales infantes *potentiora* remedia perferre poſſunt & cum talibus aliquando tractari debent, ac *alii* infantes *ſimilium* qualitatum remedia *haud* tolerare poſſunt, ſed ab *iisdem vehementius* afficiuntur & *offenduntur*, quoniam in prioribus jam habitus ille innatus procedendi & operandi cum remediis adeſt, qui in aliis deficit: an itaque in *ejusmodi* obſervationibus potius *animæ* & ſubtilium *morum*, inclinationum, appetitus, deſiderii, quam *corporis* ratio habenda ſit, dijudicent, qui a craſſis præjudiciis liberi ſunt: Neque etiam deſunt exempla & ſpecimina talium hominum, quibus per nativitatem & hæreditatem faſtidium & *averſio* a medicamentis implantata deprehenditur: hi quotiescunque remedia *leniſſima* aſſumunt, *peſſimos* inde obtinent effectus, qui haud a *mala relatione* remedii ad *corpus*, ſed ad *animam* derivari poteſt & debet: unde etiam facile tales homines ſimilem *averſionem* a medicamentis in *parentibus* allegari ſolent: id quod non

modo

modo *quælibet* remedia, ſed & *certas* quasdam medicamentorum ſpecies attinet, dum *averſio* illa *hoc* aut *illud ſpeciale* ſubjectum concernit: qualia varia exempla attentis obſervatoribus facile innoteſcunt, quæ paſſim ab aſſiduis authoribus allegata proſtant: denique in obſervationibus medicis tales occurrunt caſus, ubi ob eandem hæreditariæ propagationis rationem quidam homines *tantum* appetitum & *fervidum* amorem in *quædam* remedia foverunt, ut illis, velut *alimentoſis* ſubjectis citra acceleratam *perniciem* uſi ſunt; quales caſus paſſim ex authoribus colligi poſſunt.

§. VIII.

In hac tractatione porro reſpectus ineundus eſt *Sexus;* pro hujus differentia etiam notatu dignus conſenſus morum & remediorum annotari, allegari & applicari poteſt: & ita *Sequior* Sexus, utpote *delicatior*, mollior, ſenſibilior & in vi *imaginationis* tenacior, *manifeſtum* talem nexum prodit: utplurimum enim fœminæ *quælibet* medicamina valde expaveſcunt & averſantur; quam ob rem eædem remedia cum *nauſea* & horrore ingerunt, variaque *adverſa* de iisdem ſibi *imaginantur;* ob quam animi qualitatem quædam fæminæ medicamenta *intra os* aſſumpta *deglutire haud* poſſunt, ſed *ſuffocationis* ferme metum incidunt, dum continuis *vomibundis* conatibus eadem repelluntur, ut cum ſummo denique *angore* rejiciuntur: aliquæ a medicamentorum talium oblatione & ingeſtione mox in *animi deliquia* incidunt, quæ cum *vomitu* & ejectione aſſumpti *remedii* terminantur: aliæ *poſt* remediorum talium ingeſtionem *graviſſimam* cardialgiam, anxios frigidos ſudores, palpitationem cordis, extremitatum refrigerium, torſiones & morſus ventriculi, capitis inſolitos dolores, vertiginoſas perturbationes &c. experiuntur, neque *prius* a talibus afflictionibus *liberantur*, donec ingurgita-

eum & detentum remedium iterum *ejectum* fuerit: hinc etiam contingit, ut *tali* animi ſtatu aſſumpta medicamina *contrarios* ſemper effectus edant, ut quæ *confortare* debent, valde *enervent*, quæ leniter *evacuare* debent, aut *excedentes* evacuationes, aut pertinaces evacuationum *retentiones* cum ſummis anguſtiis & ſpaſticis periculoſis commotionibus provocent, adeoque loco *ſalutaris*, potius *noxium* effectum cauſentur: ecquis adeo præjudicioſæ fuerit mentis, ut in explicando tali phænomeno *pravam* relationem *medicaminis* ad *corpus* individui accuſare velit, ſub illo communi aſylo ignorantiæ, quod *ſpecialiſſimæ* phyſico-mechanico-anatomicæ qualitates ſtructuræ corporis adhuc *lateant*: & quod in tali fæmina præſens eſſe *poſſit* talis *ſpecialisſima* diſpoſitio *corporis*, quæ oblatum medicamen perferre *nequeat*: in qua frivola & lepida excuſatione tot paralogismi & *contrarietates* occurrunt, ut indignam illam habeamus, quo cum enervatione ejusdem tempus perdere debeamus: interea in talibus caſibus non fictitia, ſed *notoria* eſt obſervatio, quod in illis fœminis inſignis *animi* adſit *alteratio*, averſio, *repugnantia* atque angor, qui affectus propterea *ſalutarem* remedii operationem *invertit* & cauſam dat, quo illud tantis *excretoriis* conatibus profligetur: præterea in *multis* fœminis *ſingularis* averſio certarum *ſpecialium formularum* medicamentoſarum occurrit, ut v. g. vel nullas *pilulas* aſſumere queant, vel non niſi unam poſt alteram cum magno angore & mira coactione & geſticulatione ingerere debeant, quæ poſthac ſæpe ſperatos minus, quin potius *contrarios* producunt effectus: imprimis notoria illa eſt fæminarum *imaginatio*, perſuaſio, credulitas & falſa opinio, quod medici ſua medicamenta ex virulentis, aut adverſis animalibus præparant, veluti ex araneis, bufonibus, muribus, gliribus, aut ex cadaveribus, vel naturali, vel violenta morte extinctorum homi-

num,

num, vel ex diverſis ſtercoraceis ſubjectis, ob quam ridiculam impreſſionem ſæpe garriunt, Sie müſten die Kolaunen aus den Leibe ſpeyen, wenn ſie von dergleichen Zeug ſolten einnehmen: ob hanc rationem ita moratæ fæminæ medicos valde affligunt & fatigant, quo hi tandem ipſarum moribus & deſideriis ſatisfaciant: quid quod evenit, ut, ſi quædam fæminæ cum *moderato* & tranquillo animi ſtatu quoddam remedium aſſumſerunt, *poſthac* in iisdem tanta nauſea & *perverſa* imaginatio de ingeſto medicamine excitari queat, quo tandem *vehementi* conatu & angore illud *revomant*, in quo phænomeno iterum *prærogativa* cauſarum phyſico-mechanicarum evileſcit, ſiquidem corpus per ſermocinationem & adverſam relationem *immediate* offendi non poteſt, ni quisquam ſibi perſuadere vellet, quod hoc ſimili modo contingat, uti unius impulſæ chordæ tonus, aliam quietam chordam ſimili motu afficit: Et dum viciſſim *maſculinus* ſexus comparative *firmiori* continentia præditus eſt, ita ille in *perferendis* remediis tractabilior & in obtinendis *ſalutaribus* illorum operationibus facilior & *aptior* exiſtit, ut minus judicioſe & ſolide ad *corporis* tantum qualitates aliqui provocent, dum ſæpe mares *teneriori* corpore & genere nervoſo, (quod magnum mechanicorum Idolum eſſe ſolet) præditi, plus *perferre* poſſint ſoleantque, ac *fæminæ* quædam *relative* corpore ſuo *firmiores* & proceriores: inde etiam fluit, quod in *maſculino* ſexu remedia *conſtantiorem* effectum habeant, cum contra in *ſequiori* ſexu medicamina *variis* mutationibus obnoxia ſint: quæ obſervatio attentis medicis ſatis ſuperque cognita eſt.

§. IX.

Palmariam etiam in præſentis thematis explicatione annotationem meretur conciliatio & obſervatio *Temperamenti*, in cujus indagine non modo *in genere* nexus *morum* cum *remediis* facile eluceſcit, ſed & in *differentia*

 illius

illius hic conſenſus ulterius & clarius innoteſcit: Quod *quodlibet* Temperamentum *peculiaribus* præditum ſit *moribus*, aut horum ſpecialibus *gradibus* & relationibus, nec non *ſpecialisſimis* functionum animalium, vitalium & naturalium ſucceſſibus, notiſſima eſt obſervatio: ita porro differt ſenſibilitas hominum pro Temperamentorum diſcrimine: differt æſtimatio & appetitus rerum & objectorum, differt *relatio* & tractatio variorum ſubjectorum, adeo ut *uni gratum* & amicum ſit, quod *alteri adverſum* & abominabile eſt: hinc quidam homines de *remediis bene*, alii *ſiniſtre* ſentiunt, aliqui illa cum *deſiderio*, alii cum *faſtidio* uſurpant, nonnulli eadem *mature* & *ſæpe*, aliqui *raro* & *ſero* adhibent: quidam magnam *ſpem* in eorum uſum ponunt, alii *indifferenti* affectu de iisdem ſentiunt: quales itaque ſunt homines in *moribus*, tales ſunt in relationibus ad *medicamenta*: id ipſum ex *peculiaribus* Temperamentorum ſpeciebus eo facilius inclareſcit: hinc *Sanguinei* temperamenti homines *moribus* ſunt delicati, *ſenſibiles*, vitam naturalem *amantes*, morbos & mortem *expaveſcentes* opem & auxilium in afflictionibus anhelantes, attamen grata & *ſalutaria* deſiderantes & tales *mores* cum *remediis* exactam habent convenientiam: etenim in morbis *invadentibus* medicum & *remedia* poſtulant, ſed præcipue *talia*, quæ corpus *placide*, blande, *ſuaviter*, grate, leniter & *delicate* afficiunt, quæ *animum* & *ſenſus* reficiunt, quæ *roborant*, quæ *ſine moleſtia* & remiſſius evacuant, quæ *prompte* etiam operantur, ut effectus inde *ſalutaris facile* obſervari queat: cum *ejusmodi* remediis *toto* animo, tota fiducia, tota ſpe, toto voto cohærent hujus temperamenti homines: & ſi tantum medicus dixerit & *promiſerit*, ſe *talia* ordinaturum medicamina, tunc ſub horum uſu tota *erigitur* natura & effectus *medicamentoſus* tunc *præſtantior* & expeditior eſt, quam ſi eadem remedia *alia* mentis qualitate aſſumuntur: imo interdum effectus

ſaluta-

ſalutaris *anticipat* & præcurrit ſufficientem *phyſicam* oblati remedii operationem: ob eandem Sanguineorum morum conſenſionem cum medicamentis evenit, ut quæcunque remedia paulo *fortius* corpus afficiunt, illa etiam facile non modo *inſolitam enervationem* virium, ſed & animi *anguſtiam* & afflictionem cauſentur & aliquoties tales *anxii* & confuſi mores *legitimum* remediorum effectum *turbent:* hinc medici etiam multam *ſollicitudinem* & occupationem cum talibus in *morum* negotio *flexilibus* & fugacibus ingeniis habent: ob eandem etiam *ſenſibilem* & operoſum animæ nexum cum corpore *moralia* media ſæpe *remediorum* pharmaceuticorum vices tenent, ut videlicet iterum *anima certas* morum qualitates ad *ſimiles* effectus dirigat, quo remedia *materialia alias* applicari ſolent: Sicut porro *Cholerici* homines ſunt *magnarum* virium, adeoque *ſtrenui*, rigoroſi, operoſi, fortes vehementes, præcipites &c. ita *propriis* viribus utplurimum negotia, vitam naturalem concernentia, *prompte* & alacriter aggrediuntur, neque opem *alienam* aut auxilium *adventitium* facile poſtulant, interea remedia *fortius* corpus afficientia *ægerrime* perferunt & cum iisdem facile in *excedentes* & *pernicioſas* operationes conjiciuntur: interea hujus temperamenti homines corpus habent *firmum* & robuſtum, quod *draſtica* remedia ſecundum phyſico-mechanicum ſenſum *facilius* perferre poſſet; nihilominus *harum* qualitatum medicamina *ægre* perferunt & a remediis *temperatoribus* majorem utilitatem impetrant, in quibus ſubjectis propterea illa *ſynergia naturæ* cum remediis facile elucescit: & dum ipſa natura *talium* hominum *in motus* prona eſt, ita porro *lenis* ſtimulus *ſufficientem* provocat operationem, vitæ & ſanitati proficuam, ut in *ſpecialioribus* phænomenis facile morum nexus cum remediis manifeſtus evadat: inde etiam evenit, ut cholerici ægrotantes *confortantia*, cordialia, cephalica, analeptica &c. *ægrius*

grius perferant, quia in reliqua vitæ ſuæ conditione homines ſunt *fortes* atque duri, qui lubentius *naturalibus*, quam *artefactis* & promotis viribus utuntur, hinc talia remedia nominant eckelhafft, weichlich, ſüßlicht, wiedrig ꝛc. proinde ob communem *animi firmitatem* & duritiem, *non facile* amarum, acrem, ſalſum &c. remediorum ſaporem *abhorrent*, quin ſalſa, acida, amara & ſimilia *appetunt*, horumque præſentiam cum *majori* utilitate experiuntur, modo non nimium humores *commoveant*: & dum talia ſubjecta utplurimum *ſponte* negotia ſua perficiunt, ita vel *mitiora* tantum *præparantia* remedia in iisdem ad *promovendas* ſalutares *excretiones* ſatisfaciunt: *Melancholici* temperamenti homines quod attinet, tunc hi quidem *frequenter* valetudinarii exiſtunt, attamen in *omnibus* ſuis negotiis *minus* delicati & ſenſibiles, ſed *duri* & pertinaces atque *obſtinati*, qui ſicut in *moribus duris* mediis corrigendi ſunt, ita quoad *corpus* fortioribus, aut efficacioribus utplurimum remediis tractari debent: hinc mores illorum *duriores leniora* & leviora medicamina *haud* facile admittunt; ſicut porro ipſorum *animus auſterus*, gravis, moroſus, acerbus, minusve placidus eſt, ita remedia *ſimilibus* qualitatibus & ſaporibus prædita appetit, quæ pariter *meliorem* edunt effectum, quam *benignioris* qualitatis medicamina: ſicut præterea melancholici magis *triſtes* ſunt, quam alacres & jucundi, ita melius perferunt medicamenta motus *cohibentia*, quam *excitantia*: ſicut talia ſubjecta in moralibus nimias *retentiones* & coacervationes bonorum ſuorum cum animi tranquillitate fovent, ita in vitalibus circumſtantiis ſubjecta quæ evacuationes *magis coercent comparative* paulo facilius tolerant, quam quæ evacuationes *largas* & *frequentes* provocant: hinc ab *efficacioribus* ſudoriferis & purgantibus &c. valde enervantur: *Phlegmatici* denique ob communem *morum torporem* & abjectionem, *ſimilem* relationem ad

reme-

remedia produnt: nam ſicut illi ad objecta *nude moralia* & idealia *parum* attenti, vigiles & proni ſunt, quin potius *potentius excitari*, impelli & ſtimulari debent, ita *idem* contingit in commercio animæ cum corpore & medicamine, ſiquidem *leniora* & temperatiora remedia aut *nihil* aut *parum* in iisdem operantur, ut propterea in cura illorum *fortioribus* opus ſit: hinc *repetitus* talium medicamentorum uſus *tandem* ad *ſalutarem* metam pertingit, uti *talium* hominum mores *frequenter* & *iteratis* vicibus excitari debent. Ex hac brevi delineatione facile quoad fundamenta liquet, quam evidens & eminens in temperamenti conſideratione nexus inter mores & remedia contingat & intercedat.

§. X.

Quod hactenus per *varias* diſquiſitiones, obſervationes & applicationes probavimus, id etiam in *Perſonalis Senſibilitatis* conciliatione demonſtrare & in eadem *nexum morum* cum *remediis* confirmare poſſumus: Quamvis vero hactenus *paſſim hujus* circumſtantiæ mentionem injecerimus, tamen hujus *principalis* qualitatis hoc ordine *peculiarem* conſiderationem proponimus: hæc *Perſonalis Senſibilitas* diſcrepat ſecundum *individua* & *gradus*; quamobrem aliqui ſenſibiles homines *tota* ſua natura remediorum uſum *abhorreſcunt* & ſub varia *anxia* perſuaſione & repræſentatione expaveſcunt, vel quaſi ille, qui remediis uti debet aut vult, *mortis* periculo ſe exponat, vel quaſi *remedia* ex *ſordidis* & adverſis ſubjectis præparentur &c. hinc ſub qualicunque *meliori* explicatione adhibita in talibus ſubjectis ſemel conceptum *præjudicium* aut fomentata & enutrita nauſea & averſio *leniri* & mitigari *haud* poteſt: ob hanc rationem *optima* remedia *contrarium*, ſi non peſſimum ſæpe proferunt effectum: ut propterea etiam talia ſubjecta in *lenioribus* & mitioribus morbis gravioribus &

peri-

periculoſioribus ſucceſſibus & decurſibus obnoxia reddantur: *nonnullorum* ſubjectorum *tanta* eſt ſenſibilitas, ut etiam in *diæteticorum* uſu facile affici ſoleant, quare tam in *quantitate*, quam in *qualitate* exactum modum ſervare debent, ni a *levi* modi ac ordinis transgreſſione in varias *afflictiones* incidant: ob hanc rationem ab oblatis medicamentis *lenioris* efficaciæ & *facile* & *valde* commoveri poſſunt, ut propterea talem ſubjectorum *Senſibilitatem* medici *judicioſe* explorare & tractare debeant: etenim interdum *tales* homines, licet *adultiores*, cum *quantitate* medicamenti, pro *infantili* ætate deſtinata, *ſatis* potenter affici ſolent, ut ipſi dein artifices *ſingularem* talem teneritudinem mirentur: neque propterea illi, qui *hanc* obſervationem *negligunt* aut ſpernunt, ulla *juſta* excuſatione ſe tueri & defendere poſſunt, quando interdum cum medicamenti cujusdam haud copioſa quantitate, ſed mediocri doſi, tamen prodigos enormes & *pernicioſos* effectus cauſantur: hæc *ſingularis* vero ſenſibilitas, ut differte & ſolide *Excell. D. D. Stahlius in diſp. de teneris ægris* probavit, non in *nude phyſicis* & corporis qualitatibus hæret, ſed potius in *animo* & *moribus* fundata eſt, quoniam non raro in corpore *extenſo*, firmo & *quadrato* tam *delicata* Senſibilitas, quæ propterea *non* corporis, ſed *animi* eſt, interdum deprehenditur; unde iterum obſervatori a vanis præjudiciis libero, manifeſtum eſſe poteſt, quod quoad *hunc* reſpectum *eximia* communio inter mores & remedia intercedat: obſervatur porro *particularis* Senſibilitas quoad *nonnullas* regiones & partes corporis, unde aliqui homines organis *guſtus* & *olfactus* valde ſunt *delicati* & cum iisdem *diverſa* remedia *ſubtiliſſime* & exactiſſime percipiunt & ſecundum hanc perceptionem varias *alterationes* patiuntur: ob id quidam ex *odore* medicaminis, quem *ſpeciali* ſenſibilitate *adverſantur*, mox capitis dolores, vertiginoſas perturba-

turbationes &c. aliqui ex *guſtu* ſtrangulatorias faucium conſtrictiones, inſolitos ptyaliſmos &c. experiuntur: nonnulli in *ventriculo* perquam ſunt delicati & in eodem facile cum *mitioribus* offenduntur medicamentis, ut cardialgiæ, inflationes, torſiones, ſingultuoſæ comminationes, lipothymicæ anguſtationes, ructus, nauſea, flatulentia, conatus vomendi, ſudores frigidi, dolor ſiniſtri hypochondrii, dyſpnœa, cordis angor, tremor, palpitatio, capitis dolor, temulenta & vertiginoſa afflictio, inſolita ariditas faucium, oculorum preſſoria inflatio, tinnitus aurium, tandem vomitus conſequantur: alii in *inteſtinorum* tractu perquam ſunt ſenſibiles, quamobrem remedia eo pervenientia tormina, flatulentiam, alvi fluxus, teneſmum, inflationem abdominis, ſpaſmos hypochondriacos & hyſtericos, retentionem urinæ &c. cauſantur: in aliquibus ſubjectis, quæ in *viis urinariis* nimium ſenſibilia ſunt, remedia has vias quadantenus afficientia, conſequuntur ſpaſmi renum vel veſicæ urinariæ, nec non dolores connexi, ardor urinæ, ſtranguria, dyſuria, iſchuria &c. quæ ſingulæ obſervationes hunc nexum morum cum remediis, quoad *differentem* hominum *ſenſibilitatem* comprobant: eandem animadverſionem confirmant etiam phænomena *contraria*, quando quidam homines in genere *durioris* ſunt indolis, adeoque *plus* perferre poſſunt; ubi iterum cauſa non in *fibris nerveis firmioribus* & denſioribus hæret, alias Weſtphali, Batavi, Friſii, Pomerani, Poruſſi, Dani, Sueci, Norwegi, Scani, Ruſſi, Litthuani, Curoni, Poloni, Tartari, Turcæ &c. qui quoad *corpus relative* in multis individuis *non omnes* fibris robuſtis & *corpore firmo*, denſo, ſpiſſo, valido præditi ſunt, minus perferre deberent, quam homines *delicatiorum* nationum corpore tali procero & *quadrato* inſtructi; quod tamen contra apertam militat experientiam: hinc formu-

lis & genuina ratio non in *corpore*, ſed in *animo* hæret & cum *diverſis* moribus cohæret: inde etiam eſt, cur varii homines *potentioribus* remediis affici debeant: hinc innotuere illæ formulæ, man ſolte die Artzeney etwas ſtarck einrichten, dann Sie wären harter Natur und nicht leicht zu bewegen.

§. XI.

Hæc annotatio ducit nos, ad cohærentem *aliam* obſervationem, quæ *præſentis* tituli nervum *illuſtrat* & confirmat, videlicet quod pro differentia *Nationum* nexus varius *morum* cum *remediis* illuceſcat: *illæ* enim gentes, quæ pro *nationis* ſitu aut climate, ſolo, diæta, regimine, laboribus, cultu, educatione in *duriori* vitæ genere degunt, *plus* etiam perferre poſſunt & tamen habent *nervos* & *tendines* non *oſſeos*, ferreos, marmoreos, adamantinos, ſiliceos, ſed *ſicuti alius* homo: quid itaque multum ſtrenui mechanici de *alia* corporis textura & ſtructura ſpeculantur? quam ex præjudicio aut cœco amore in ſuas opiniones credunt & ſupponunt, ſed neque ſciunt, neque demonſtrant: pro tali *firmitate* atque robore animi & morum, etiam medicamenta *fortiora* melius conferunt indeque effectus *præſtantiores* & expedite ſalubres oriuntur; *neque facile* excedentes commotiones conſequuntur, cum contra *leniora* non tam *nihil* operentur, quam potius ejusmodi homines *angant*, offendant & contrariis effectibus turbent: æque ac homines *duræ* & craſſæ diætæ, per *nationis* rationem addicti *molliorem* ac delicatiorem *ægerrime* perferunt; imo ab hac ad *vitæ periculum* usque offenduntur: *ſimile* quid cum *remediis* in talibus ſubjectis contingit: ſicut utplurimum *medicamenta* in *relatione* ad ſubjecta & cauſam morbi *imbecilliora* oblata *ſiniſtram* operationem habere ſolent: neque ſolum tale *robur* in *interno* corpore in nonnullis nationibus deprehenditur, ſed &

in

in *externo* habitu & ambitu corporis idem reperitur, quando in perpeſſis frequentioribus *læſionibus facilem* harum reparationem experiuntur, in tali caſu vel *nulla*, vel *pauca*, vel *levia* ſatisfaciant medicamina, dum *ipſa natura* in ejusmodi neceſſitate *ſponte* ſuo officio fungitur, ut nullo auxilio *artificiali ſpecioſo* & *potenti* indigeat: nam in hac circumſtantia *duriores* tales nationes cum *brutis* animalibus habent *aliquid* commune, quæ *interne fortiora* perferunt medicamina, in *externis* læſionibus vel *ſponte facile* convaleſcunt, vel *lenioribus* obtemperant auxiliis, vel *duriores* etiam externas tractationes non *admodum ſiniſtre* perferunt & ſuperant: Neque porro in hujus thematis deductione oblivioni tradenda eſt ratio *Conſuetudinis*, in cujus evolutione iterum nexus morum cum remediis facile demonſtrari poteſt: etenim ſi ſub *diætetico* uſu quidam homines nonnullas *medicamentoſas* ſpecies *frequentius* uſurpant, tunc contingit, ut in *caſu neceſſitatis* morboſo, *ſimilia* ſubjecta medicamentoſa præter *communem* & conſuetum effectum, *nullum ſpecialem*, morbificæ cauſæ & circumſtantiæ *reſpondentem*, exhibeant, quia talibus ſubſtantiis jam *adſueta* eſt hominis individui natura: notorium hujus obſervationis ſpecimen & teſtimonium occurrit, quando *indies* quidam homines *vino*, aut *nervinis* utuntur ſubjectis, tunc illa minime *tantum* in *morbis* præſtant uſum, qualem exſerunt *extra hanc* conſuetudinem in *aliis* ſubjectis: ſimile quid contingit in ſubjectis, quæ *frequentius* purgantibus, V. Snibus, cordialibus, cephalicis &c. utuntur, in quibus tandem talia medicamina adeo *familiaria* evadunt, ut cum tempore non modo *nullum* amplius utilem effectum, ſed plane quandoque *contrarium* perficiant; in qua circumſtantia *convenientia* intercedit cum nonnullis phænomenis, quæ ex *crebro* uſu nonnunquam *nauſeam* & faſtidium

E 2 faceſ-

faceſſunt: & hæc conſuetudo reddit aliquando naturas hominum erga remedia velut *inſenſibiles*: hinc varii homines cum *frequenti* remediorum uſu ſe magis *deſtruunt*, enervant & in talem ſtatum conjiciunt, ut poſtulante *neceſſitate* ordinata medicamenta *nihil levaminis* & utilitatis afferant: quid quod accidit interdum, ut homines quidam certis ſubjectis *ſine ullo damno* adſueſcant, quæ in *aliis* eminentes alterationes & *nocumenta* cauſantur, velut ſunt *vitrivori*, *tabacum* aliaque *narcotica* cum voluptate *comedentes*, qualia exempla varia paſſim occurrunt: eadem conſuetudo ſeſe extendit ad *ſapida* & *olida*, unde quidam homines majori delectatione *ſuaveolentia*, alii *graveolentia*, nonnulli *fœtidiſſima* ſubjecta perferunt: in qua conſideratione ex multis aliis (quia quidam non bene tolerant allegata, ſed contra illa proteſtantur & ſtomachantur, quo ſuas merces atque poma Sodomitica, extus ſpecioſa, intus cinerea & ſterilia, facilius ad forum & theatrum deferre queant) commendamus conciliationem *Caſp. Rejeſii in Camp. Elyſ. qv. 93.* ſiquidem hactenus *multa* Doctorum & obſervationum ſuffragia proferre potuiſſemus, ni *amplitudo* thematis nobis ſuccinctum terminum commendaverit: Quod vero in hac ratione Conſuetudinis *morum tenor* prævaleat, facile iterum perſpicacia ingenia agnoſcere poſſunt, dum nulla *ſolida* & ſobria ratio produci poteſt, quæ hos effectus *corporis* qualitatibus tribuere queat: *Conformitas* enim, quæ intercedit inter *Conſuetudinis* rationem & qualitatem in *moralibus* & in *vitalibus* adeoque *præſentem* tractationem concernentibus circumſtantiis, militat potius pro *noſtra* adſertione; Ut viciſſim in *aliena* & alia explicatione non niſi cœca *præſuppoſita* occurrant, quaſi videlicet ſubjecta quædam *materialia* medicamentoſa *aliam* corpori concilient *qualitatem* crebriori ſuo uſu, ut pro-

pter

pter hanc *fictitiam novam* corporis conditionem, novi etiam eveniant effectus: ſed quis tales narratiunculas, ſi non fabulas, levi ſtudio refellere poterit; quam ob rem in brevi hujus conſiderationis commendatione acquieſcimus.

§. XII.

Principale momentum, ad illuſtrandam præſentem conſiderationem idoneum, ſubminiſtrat obſervatio *Autocratiæ Naturæ*, ſive *ſpontaneæ morborum curationis*: in hac iterum facile nexus morum & remediorum demonſtrari poteſt: etenim in communi hominum choro & numero *multa* occurrunt ſubjecta, quæ in *morboſis* in & externis afflictionibus facile *convaleſcunt*; de quibus vulgo dicunt, daß ſie eine gute, geſunde und heilſame Natur haben: quid quod interdum in *nonnullis* ſubjectis *præcipitantia* in negotio ſanationis invenitur, unde in læſionibus *externis* inflicta violatio non modo *repente* coaleſcit, ſed & ſubito *luxurians* caro excreſcit, ut interdum artifices tam præcocem conſolidationem impedire & retardare debeant: quod vero talis actus *ſpontaneæ* ſanationis *natura* hominis & *nulla materialis* cauſa ſit *Excell. D. D. Stahlius* & *D. D. Præſes* multis locis demonſtrarunt, neque ulla ſobria & ſolida ratione confirmari poteſt, quod corpus in *materialibus* ſuis qualitatibus *læſum*, ſe ipſum reſtituere & *redintegrare* queat; ſiquidem in *toto* foro mechanico *nullus* parallelismus hujus *poſtulati* occurrit: Si itaque *ſponte* & *prompte* natura corporis *incommodis* & alterationibus medetur, tunc ſæpe medicamentis opus *haud* habet, unde oblata talia *medicamina* interdum *reſpuit* eorumque applicationem uſumque *ægre* fert, qualis *analogia* evidens in *moralibus* negotiis occurrit, quando quidam homines non modo *ſufficientem* alacritatem, ſed & capacitatem ad perficienda & perducenda quædam ne-

 gotia

gotia habent, qui dein maxima *adverſione* minus *neceſſariam* oblatam opitulationem perferunt & propterea in *ſpontanea* ſua activitate valde *offenduntur*: occurrit itaque in talibus ſubjectis in nonnullis caſibus nexus morum cum remediis quoad *contrarium* effectum, ſiquidem *talia* remedia, quæ in *ejusmodi* caſibus alioquin *exoptatam* opem afferre ſolent, in *prædictis* ſubjectis *contrarios* potius effectus præbent, dum eadem *vomibundis* moliminibus profligantur, iterumque a corpore removentur, ut ſua officia *propoſita ſponte liberius* perpetrare & adminiſtrare queat eadem natura: hinc interdum inter *naturam* & *remedium* ſimilis *pugna*, ac inter *morbum* & *naturam* intercedit, id quod fuſius *D. D. Præſes* peculiari diſſertatione explicavit & comprobavit: habet itaque in tali caſu *natura* illud commercium cum *remedio*, quod hoc diu haud toleret, id quod tanto facilius & certius contingit, quando oblatum quoddam medicamentum naturam in ſuo corpore *ſenſibilius* afficit, aut quando remedium quoddam *cauſæ* morbificæ *plane non* quadrat, vel quando paulo *ſæpius* offertur, ut illud dein tanto citius *nauſeam* atque faſtidium procreet, quam ob rem propinatum tale medicamentum *ſurſum* & *deorſum* a natura ad celerem *exitum* & abitum profligatur: quando itaque illud remedium *exturbatum* fuit, tunc *præviæ inſolitæ* afflictiones acquieſcunt & morbus in *juſto* ſuo tramite, proceſſu & decurſu continuat: ex ejusdem *ſpontaneæ* ſanationis tenore fluit inſuper, quod aliquando *leniſſima* remedia *ſtupendos* proferant effectus, ut ipſi medici dein in *admirationem* ducant, cur tam *lene* remedium tam *celebres* & inopinatos *præſtiterit* effectus, aut cur tam *cito* & *ſimul* & *ſemel* tam ominoſum & *periculoſum* initium atque acceſſum morbi ſubjugaverit: in quali caſu & ſtatu *non remedii* ſed *naturæ* humanæ virtus concelebranda eſt, quæ *lene* ac

ſimplex

ſimplex tale remedium ad tam *proficuos* effectus *applicavit* & *direxit*: ſimilis conſenſus inter tales mores naturæ alacris & ſenſibilis, corporis ſui integritatem curæ habentis & remedia occurrit, quando in *prodiga* Hæmorrhagia narium, mictione cruenta, fluxione uterina & hæmorrhoidali *modo per os* ingeſtum remedium *cito* in loco *affecto ſperatum* præſtat effectum, ut vana & inanis eſſet credulitas atque *perſuaſio*, quaſi tam ſubito oblatum *remedium* ad *talem* partem pervenerit; interim cito activa *natura* cum tali medicamine *conſentit*, ut *ipſa*, non *hoc* in *affecta* parte *ſtrictorium* effectum perficiat: non minus eadem naturæ *alacritas* atque propenſio ad *Sanandos* morbos cum remediis cohæret in diverſis *temperamentis*, videlicet *cholerico* & *ſanguineo*, in quibus remediorum operatio *expeditior* eſſe ſolet, ac in aliis, ſicut in illis *mores* ſunt expeditiores & alacriores, ut ita iterum in hac conſideratione notatu dignus ille nexus, quem hactenus probavimus, facile ab attentis ingeniis agnoſci queat.

§. XIII.

Superſunt adhuc *plura* talia momenta & tales fontes, ex quibus præſentis thematis *certitudinem* confirmare & *veritatem* demonſtrare poſſumus: quo referimus quod in *Idioſyncraſia* & *Antipathia* ſpecialis talis communio occurrat: quando videlicet quidam homines *certa* ſubjecta medicamentoſa tota natura, adeoque *extreme averſantur*, ubi contingit, ut *moralis* in talibus caſibus obſervetur *averſio*, quæ utplurimum cum *ſenſibilibus* talium ſubjectorum *medicamentoſorum* qualitatibus, videl. ſapore, odore, colore, conjuncta eſt: & quando iterum in *tali* phænomeno mechanici ad *certam* corporis diſpoſitionem, tanquam ad *commune aſylum*, confugiunt, tunc hæc, quæ adhuc *imaginaria*, ſuppoſita & *abſcondita* eſt, nondum *for-*

mam

mam hujus proceſſus abſolvit, ſiquidem *ſubtilis* illa perceptio & connexa averſio non a *corporis* ſtructura variante ſuppoſita, ſed ab *anima rationali* & peculiari illius *morali* qualitate provenit, quæ tale ſubjectum velut *alienum* & *adverſum* æſtimat: haud quidem neceſſitas poſtulat, ut *factum* ejusque *veritatem* ſpeciali explicatione probemus, quod nimirum variis obſervationibus in foro medico manifeſtum ſit, dari tales *antipathias* & *ſympathias*, *idioſyncraſias*, aut *ſpecialiſſimos* appetitus & tales etiam averſiones a ſubjectis medicamentoſis: quicunque itaque attente inquirit, ubi grata aut adverſa perceptio in tali caſu *incipiat*, unde porro alteratio corpori communicata *proveniat* & ubi denique tota hæc comœdia aut tragœdia *deſinat*, ille facile *verum fontem* citra præjudicium invenire poteſt: Deinde præſens thema confirmat reſpectus *Conſenſus* & *diſſenſus* ſpecialis *animi* ægrotorum cum *medicis* & *medicamentis*: inde enim aperte innoteſcit, quod tales *animi* mores *remediorum* ſalutarem uſum *adjuvare* aut *perturbare* queant: ob id interdum ridiculi illi caſus in foro practico occurrunt, ubi ægri ab *imperitis* medicis & *perverſis* ac incongruis remediis opem & *ſalutem* impetrant, in quæ ſubjecta illi toto affectu & tenaci propenſione inclinarunt; hinc quidam febricitantes a braſſica muriatica, halecibus, piſcibus & carnibus induratis, farciminibus &c. *auxilium* ad vota ſua atque *confidentiam* impetrant: in qualibus caſibus aperto teſtimonio inclareſcit, quod *tenaciſſimus* animi affectus talibus remediis adhibendis indeque indubiam opem impetrandis addictus fuerit: id quod etiam in *oppoſito*, oppoſita contingit ratione & efficacia, quando *innocentia*, utilia, ſecura, ſelecta, congrua & probata in quibusdam caſibus ordinantur remedia, de quibus æger plane *ſiniſtre* judicat, adeoque in aſſumptione

ne & ſpe *diſſenſum* ſuum prodit, unde talia remedia aut *nihil*, aut *parum*, aut *ſiniſtre* operantur, non *per ſe*, non ex *nude phyſica* relatione ad corpus, ſed ex illo nexu generali *morum* animi cum *remediis:* Aliquando etiam accidit, ut *mores in morbis* mutentur, ſub qua *ſingulari* variatione iterum novum argumentum inclareſcit, quo morum nexum cum remediis confirmare poſſumus: etenim quando quidam homines *ſub morbis diuturnis moroſi*, impatientes, refractarii, obſtinati, indignabundi, &c. evadunt, dum *antea tractabiles*, mites, molles, leues, tranquilli &c. fuerant, tunc ſane eo minus ordinata congrua *remedia exoptatum* effectum præſtant, quæ potius aut *confuſe* & *perverſe*, aut *ſiniſtre*, aut *inconſtanter*, aut *ſegniter* operantur, licet antea *eadem* medicamenta in *eodem* ſubjecto, antequam *hi mores* locum occuparunt, *longe alium* ediderint effectum: idem contingit in *contrario relativo* effectu, quando homines in ſtatu *ſanitatis robuſti* arduis & *duris* occupationibus dediti, immorigeri, tenaces &c. ſub morbis *flexiles*, placati, quieti, obtemperantes, contenti &c. evadunt & nunc ſub talibus moribus *lenioribus* & ſimplicioribus remediis *facile* affici poſſunt, qui dum animo molliores redditi ſunt, ita ſimilem relationem ad objecta *intrinſecus* corpori oblata, videlicet medicamenta, exſerunt: Et quid denique dicamus de nexu morum *ſubtiliter* & *præcociter* excitatorum, quando *ſingularia* remedia, in *ſpecialibus* caſibus propinata ſunt: ita enim iterum in obſervatione medico-practica luculentum eſt, quod *diverſa narcotica* & *venena*, varia *inſomnia*, *deliramenta*, phantasmata, aut *mentis* variæ mutationes ſequantur: in quibus effectibus iterum *animi* & *remediorum ſpecialis* occurrit conſenſio: ubi porro irritum judicium eſſet, quando *materialibus* talibus ſubjectis

F

ctis hanc virtutem tribuere mallemus, quaſi *effective* animum mutent, dum contra *anima active* diverſos *mores* pro diverſa ſubjectorum *phyſicorum* oblatione, conciliatione & *æſtimatione* concipit & exercet, prout hominem voluptuoſum, ambitioſum, avarum *ab extra* etiam objecta *afficiunt*, haud vero affectum mentis *efficiunt:* Simile phænomenon occurrit in *hydrophobis*, qui remedia aquea, liquida, humida &c. extreme fugiunt, in quibus iterum *delira* averſio a talibus medicaminibus occurrit: & quando hoc loco in rationem hujus nexus diſſentientis introſpicere haud cogitamus, ſufficere tamen pro noſtro ſcopo poteſt, quod in hoc caſu etiam *conſenſum* morum fugæ & *averſionis* ab aqua & remediis humidis demonſtrare, adeoque præſens thema multis modis & argumentis confirmare queamus: Et quid dicamus de illo morum & remediorum nexu, quando quidam medici vel *nimia* & *confuſanea* medicamentorum propinatione, vel *diuturna unius ejusdemque* remedii oblatione tantam in ægro concitant a medicamentis *nauſeam*, ut illi non modo *hactenus* adhibita medicamina perferre *nequeant*, ſed & *alia* porro *reſpuant:* Quæ ſingula *momenta*, brevi commemoratione hactenus allegata noſtri thematis *nervum* & *tenorem*, *veritatem* & *firmitatem* confirmare poterunt; ut propterea in *fundamentali* hujus obſervationis commendatione acquieſcamus, reliquam vero *ſpecialem* deductionem exercitatis & attentis ingeniis commendemus.

§. XIV.

Ultimo denique loco ex hactenus tractatis nonnulla *Poriſmata Practica* elicere & ad *realem* uſum in foro *medico clinico* applicare volumus: Ante omnia multum

tum in *Praxi* medica juvat, ut prudenti ſollicitudine artifex in *ordinandis* remediis rationem habeat omnium hactenus recenſitorum *momentorum* & reſpectuum, quo *ſalutares* effectus & ſucceſſus promovere, *ſiniſtros* vero ex *certo* & ſtabili quodam fundamento avertere queat; & dum ſecundum hactenus propoſitam explicationem *anima* frequens & eximium *commercium* cum *medicamentis* habet, ita magna cura eo allaborandum eſt, ne *talia* unquam ordinentur medicamina, quæ cum *detrimento* corporis a *contranitente* anima contrarios & *ſiniſtros* effectus edunt: Quamobrem *judicioſi* medici officium eſt, ut pro *diverſa ſalutari* naturæ aut animæ operatione in œconomia *corporis congrua* ordinet remedia, ne *empirico* modo in nudis conſultationibus conſarcinandis & confuſo modo remediis variis commendandis operam impendat: In quocunque itaque caſu & ſtatu medicus *talia* remedia præſcribere poteſt, quæ *animam* ad *continentiam*, moderamen, patientiam moralem, *lenitatem*, *ordinatum* ſucceſſum &c. diſponere poſſunt, illa ſedulo adhibeantur ſtudio: Quando porro ullo *ſecuro* & efficaci remedio animæ *immorigera*, moroſa, refractaria, inquieta, inconſtans, præceps, diffidens, impatiens, confuſa, audax &c. qualitas & indoles complacari, *mitigari* & in *ordinem* congruum converti poteſt, tunc talem occaſionem & indicationem prudens medicus nunquam negligat, ſed potius aliis occupationibus præferat: Et dum *quædam* remedia *nonnullis* immoderatis moribus *leniendis* & quietandis inſerviunt, ita *prudentis* medici officium eſt, ut huic etiam negotio operam det, quando obſervat, quod *immorigera* talis indoles *reliquæ* tractationi medicæ eximiam *offenſam* dare poſſit: haud vero ita *malis* moribus indulgeat, ut principali morbi cauſæ eximium detrimen-

 trimen-

trimentum concilietur, v. g. ſi ægri *dulcia* valde, aut *acida appetunt* & morbus præſens aut bilioſus aut pectoris affectus eſt; in quo talia remedia pro conditione illorum morborum facile *noxam* afferre poſſunt, tunc potius ab ejusmodi ſubjectis medicamentoſis *abſtinendum* eſt: nunquam porro medicus ægro aliquod remedium *obtrudat*, quod ipſi *ullo modo* valde *adverſum* eſt, ſed in variis circumſtantiis & qualitatibus ſe *patienti* ſuo *accommodet*, aut quæ aliquo gradu *nauſeabunda* ſunt ſubjecta medicamentoſa, illa & in doſi *refracta* & minori *repetitione* adhibeat, interea ſemper alia *magis accepta* ſubordinet: quæcunque ſubjecta in *ſenſibili* relatione & *conſenſione* morum cum remediis ſtant, illa ſollicitus artifex cum *lenioribus* & temperatioribus tractet remediis, ne mores *offendantur* & ſalubres effectus pervertantur: quo magis mores erga remedia *ſenſibiles* & delicati ſunt, eo minus præſtat *ſplendide artificioſa* aut *miſcellanea* remedia ordinare, ſed potius *ſimplicia* præſcribere convenit, aut per *diætetica* ſalutares effectus proſequi expedit: tanto magis prudens medicus ſtudeat, ne in morbis *præcipitis* decurſus cum *remediis mores* offendat, quia inde aut *irreparabile* damnum, aut *præceps funeſtus* provocatur eventus: caveat porro artifex, ne *flexiles* & moderatos mores, *rigoroſo*, moroſo & confuſo remediorum uſu turbet, quoniam *tractabilis* & morigera ægrorum natura *perverſis* talibus medicationibus *valde* offendi & in *contrariam* qualitatem conjici poteſt: quotiescunque porro peritus & hujus obſervationis gnarus medicus deprehendit, quod continentes & *moderati* mores *ſpontaneam* morbi curationem promoveant, toties ipſe *magis moralibus*, quam *phyſicis* auxiliis *ſalutarem* morbi decurſum ſublevet & adjuvet: quando mores per *hæreditatem* propagati *tenacius*

eum

cum remediis cohærent, tunc iterum regulæ *prudentiæ* medicæ requirunt, valde *circumſpecte* talia ſubjecta cum *medicamentis* tractare, quoniam tanto *facilius* ejusmodi mores *alterari* & ad contrarios ſucceſſus diſponi poſſunt: Mores ſubjectorum per *inſolitas* cauſas *immutati*, veluti per *philtra*, *venena*, *morbos periculoſos*, *diuturnos*, *contumaces*, *complicatos*, *imaginarios*, prægreſſas *malas* medicationes, cauſas *refractarias* morboſas, velut viſcerum *infarctus*, *ſtagnationes* ſanguinis, *polypos*, animi curas & *ærumnas* &c. &c. ſemper per remedia *ſelectiora* & *temperatiora* tractari & dirigi debent, ni illi morbi vel in *contumaciorem* ſtatum conjiciantur, vel in *funeſtum* exitum præcipitentur: in quibuscunque ſubjectis mores *teneri*, ſenſibiles & flexiles ſunt, in illis *multitudo* remediorum, *variatio* methodorum & *tentamen* aut applicatio *dubiorum* experimentorum valde nocet: *nunquam ſalubre* & conſultum eſt in ullo affectu *abſolute* rigoroſe & promiſcue mores *contrariis* remediis afficere, unde communiter *peſſimi* proveniunt effectus: nihil unquam medicus ſuſcipiat, quo cum remediis moribus *indulgere* geſtit, & ſimul aut *ordinariis*, aut *extraordinariis*, *neceſſariis* & *ſalutaribus* excretionibus præjudicat, ſed potius *haſce* omni occaſione ſuis conſiliis & auxiliis *allevet* & ad exoptatum finem dirigat: in promovenda *juſta relatione* remediorum ad mores omnem circumſpectionem attentus medicus adhibeat, ne *narcotica* ordinet, quæ potius ad *confuſiones* morum utplurimum contribuunt: & quo pro *ſalutari*, ſuo ſcopo *prudens* medicus hanc *congruam* morum & remediorum connexionem facilitet, multum juvat, ſi *morali* medicina *prius mores* præparentur & a connexis *præjudiciis* aut falſis opinionibus liberentur: quando per

prægreſſas *malas* medicationes *juſta* morum & remediorum *harmonia turbata* fuit, tunc in hoc ſtatu nulla *potentius* operantia ordinentur remedia, quæ *communiter* in ejusmodi circumſtantia *perniciaſum* effectum exſerunt, hinc potius *regulæ moralitatis* obſerventur, quia in talibus ægrotantium & ægrotationum qualitatibus etiam *Morum* ratio habenda erit: inde liquet quod *Medicus* ſuo officio *non nude* circa *corpus* verſetur, ſed quod in *multis* reſpectibus, caſibus & occaſionibus cum *anima* hominis occupationem & meditationem ſuam inſtituere debeat: hanc enim ſi negligentius tractat, facile in *præjudicioſam* & *empiricam* artis medicæ exercitationem incidit: & uti hactenus prolatæ demonſtrationes non *fictitiæ*, ſed *reales* & ex ipſa *experientia* & *obſervatione* petitæ ſunt, ita tanto *major* illis tribuenda eſt *fides*, quo *ſalutaribus* monitis & concluſis, ex iisdem obſervationibus fluentibus, obtemperemus: ſæpe enim in medicina contingit, quod Chriſtus de Pharisæis eloquitur, quod deciment mentham, anethum & cuminum, graviora tamen legis relinquant: ubi in foro medico ſæpe *primaria* ſollicitudo verſatur circa *remedia ſplendida* & ſpecioſa conquirenda, circa illorum *curioſum* modum operandi, circa *nitidam* illorum præparationem circa *curioſa* theoremata & tamen ſæpe negliguntur quæ *proxime* ad hominem pertinent & aliena undique, prout multorum perverſus mos eſt, corraduntur: hinc vires noſtras tentavimus & probavimus, quo ejusmodi nævo quadantenus medelam aliquam conciliare queamus: Abrumpimus itaque noſtram disquiſitionem, ne in longius excreſcat inſtitutum noſtrum, ſperantes, quod noſtro officio ſatisfecerimus: DEO nunc tribuendæ ſunt laudes, quod

in

in ſubtili hoc themate commendando & explicando nobis clementia ſua adeſſe voluerit, cujus benigniſſimum auxilium atque directorium porro devotiſſimis precamur votis, quo in eodem omnium noſtrarum actionum ſaluberrimum conſiſtat initium & exoptatus acquieſcat

F I N I S.